

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNDEKİ BİRLEŞİKLER

Özen YAYLAGÜL ÜSTÜNEL *

Öz: Birleşikler, belli bir dil toplumunda alışkanlıklara bağlı olarak sıklıkla birlikte bulunan birliktelik yapılarının alt sınıfını oluşturur. Atasözleri gibi diğer birliktelik yapılarından farklı olarak daha şeffaf ve geniş bir yapı gösterirler. Bu çalışmada, Dede Korkut hikâyelerindeki birleşikler; metinsel / stilistik birleşikler, sınırlı eş dizimliler, yarı-deyimli eş dizimliler, deyimli eş dizimliler ve deyimler olmak üzere beş grupta ele alınmıştır. Çalışma niceliksel ve niteliksel yöntemleri birleştiren; sıklık yanında anlam da dikkate alan bir çalışmadır. Temelde eşzamanlı bir çalışma olmakla birlikte Dede Korkut hikâyelerindeki bazı birleşiklerin Türkiye Türkçesindeki değişimleri art zamanlı yöntemle ele alınmış, tarihi metin yayınlarındaki konuyla ilgili sorunlara da değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dede Korkut hikâyeleri, birliktelik yapıları, birleşikler, sözlüksel eş dizimlilik, dilbilgisel eş dizimlilik, deyim.

Composites in Dede Korkut Stories

Abstract: Composites take place in the subgroup of the co-ordinate constructions that these stereotypical expressions often co-exist depending on habits in a particular language society. They show a more transparent and loose structure, unlike other speech formulae such as Proverbs. In this study, composites in Dede Korkut stories classified in five subgroups: textual / stylistic composites, restricted collocations, semi-idiomatic collocations, idiomatic collocations and idioms. This study combines quantitative and qualitative methods and takes into account meaning as well as frequency. Although it is basically a synchronic study, there are also used an diachronic method for some composites in Dede Korkut stories which show changes in Türkiye Turkish. Also the problems of the publishing of historical text are mentioned.

Keywords: Dede Korkut hikâyeleri, co-ordinate constructions, composites, collocation, lexical colligation, grammatical colligation, idiom.

Giriş

Birleşikler, belli bir dil toplumunda alışkanlıklara bağlı olarak sıklıkla birlikte bulunan söz birlikteliklerinin alt sınıfını oluşturur.

Cowie (1988) söz birlikteliklerini iki büyük grupta toplamıştır; birleşik birimler (*composite units*) ve işlevsel ifadeler (*functional expressions*). Birleşik birimler, cümlelerin gönderge veya önermeyle ilgili anlamlarına katkıda bulunan biçimde az çok değişebilen, anlamca az veya çok üniter söz birleşiklerdir. Genellikle belirli bir iletişim işleviyle ilişkili olabilen, biçim ve anlamca özelleşmiş, kendileri tam bir ifade olarak işlev görebilen atasözü, ima, slogan gibi kültürel birleşikler, işlevsel ifadelerdir.

Birleşikler, herhangi bir nedene bağlı olmadan bir dil dizgesi içerisinde alışkanlıklara bağlı olarak sıklıkla bir arada bulunan, sözcükler arasında anlam ilişkisi

* Prof. Dr., 19 Mayıs Üniversitesi Üniversitesi. Samsun / TÜRKİYE. E-posta: ozeny@omu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0001-5632-6999.

bulunan, dile özgü, etki alanına bağlı olarak kalıplaşmış, belirli bağlamlarda daha çok yinelenen, metinsel bağdaşıklığı sağlayan söz birliktelikleridir. Birleşikler, alışkanlıklara bağlı, yapı içerisindeki sözcüklerin yerine eş anlamlı ve yakın anlamlılarının kullanılmamasının nedensiz olduğu yapılardır. Söz gelişi, *imza atmak* birleşiminde *atmak* yerine *yazmak* sözcüğünün kullanılmamasının bir nedeni yoktur. Yine, *yasak* ve *aşk* sözcüklerinin birleşimiyle oluşan *yasak aşk* ile *acı* ve *kahve* sözcüklerinin birleşiminden oluşan *acı kahve* birleşiklerinin de neden toplumca benimsendiği ve sıklıkla bir arada kullanıldığını söylemek zordur.

Bütün birleşikler eşit derecede şeffaf ve donuk değildir. Bu yüzden birleşiklerin değerlendirilmesinde farklılıklar görülebilmektedir. Birleşikler, şu aşamalardan geçerek deyimleşirler:

1. Belli bir metinde metnin konusuyla ilgili aynı kavram alanına ait sözcükler metinsel bağdaşıklığı oluşturacak şekilde ve stilistik amaçlarla sıklıkla birlikte dizimlenir.
2. Bazı birliktelik kullanımlar zamanla alışkanlık haline gelir ve toplumca benimsenir. Aynı kavram alanında yer alsın bile bazı sözcükler diğerlerine nazaran nedensizce birbirlerine daha fazla tutunur.
3. Toplumca birliktelik kullanımına alışılan bu sözcükler arasındaki ilişki gittikçe kuvvetlenir. Sözcüklerden biri yavaş yavaş gerçek anlamından uzaklaşır. Buna karşın sözcüklerin gerçek anlamlarından yola çıkılarak birliktelik anlamlarına ulaşmak kolaydır.
4. Birliktelik kullanılan sözcükler birlik içinde yeni bir anlam kazanır. Sözcüklerin anlamı temel anlamlarından uzaklaşmış fakat birliktelik bütünüyle donuklaşmamıştır. Sözcükler yer değiştirebilir, söz birleşimi bütünüyle donuklaşmamıştır fakat tek tek sözcük anlamlarından birliktelik anlamına ulaşılması güçleşmiştir; anlamda genişlemeler, aktarmalar söz konusudur.
5. Birliktelik kullanılan sözcükler donuklaşır, sözdizimi yapısı sabitlenir, tek tek sözcük anlamlarından birliktelik anlamına ulaşmak mümkün değildir.

Konu ve Amaç

Birleşiklerin önemli bir bölümünü oluşturan eş dizimliliği, anlamsal veya sözdizimsel özellikleri birleşenlerinin özelliklerinden tam olarak kestirilemeyen ve bu sebeple bir sözlükte gösterilmesi gereken sözcük birleşimleri olarak tanımlayan Evert (2005: 17), bunların kısmi anlam bulanıklığı nedeniyle sözlüklerde yer alması gerektiğine işaret eder. Buna karşın gerek Türkçe sözlüklerde gerekse Türkçe tarihi metin yayınlarında birleşiklere ve birleşiklerin alt sınıfı olan eş dizimlilere yeterince yer verilmediği görülmektedir. Bu tarihi metin yayınlarından biri de Dede Korkut hikâyeleridir. Dede Korkut hikâyeleri üzerine Torun (2011) tarafından yayımlanan “Dede Korkut Hikâyelerinde Barınma ile İlgili Sözler ve Bu Sözlerin Birliktelik Kullanımları Üzerine” adlı bir makale bulunmakla birlikte bu makalede sınırlı sayıda birleşik yer almış; birleşiklerin birleşim düzeylerinden söz edilmemiştir. Bu makaleyle Dede Korkut hikâyeleri (DKH) gibi çok önemli bir metnin yayımlarındaki bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla özellikle Kaçalın (2017) neşri yakın tarihli bir yayın olması nedeniyle temel alınmış, metnin taranmasıyla elde edilen birleşikler Cowie (1981, 1988, 1994), Howarth (1993) ve Mel’çuk (1994) tarafından yapılan sınıflandırmalardan yararlanılmakla birlikte bu sınıflandırmalarda bazı değişiklikler yapılarak ele alınmıştır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

A. P. Cowie (1994), söz birlikteliklerini iki grupta toplamıştır: birleşikler (*composites*) ve konuşma formülleri (*speech formulaes*). Birleşikler, sözdizimsel ve anlambilimsel işlevli; kalıp sözler ise edim bilimsel işlevli yapılarıdır. Bu çalışmada DKH'deki *at ayağı küllüg, ozan dili çevük olur* (16b: 6); *eyegülü ulalur, qaburgalı böyür* (9b: 6-7) gibi atasözleri; *Dede Qorqut soylamış, görelim hânım, ne soylamış* (4b: 1) gibi metne has kalıp sözler; *yarımasun yarçımasun* 'onmasın, sevinmesin' (11b: 3) gibi beddualar; *uğuruñ açuq olsun, sağ esen varup gelesin* 'Yolun açık olsun, sağ salım gidip dönesin.' (90b: 4-5; 133a: 13) gibi dualar; *hoşmısız esenmisiz* 'Nasılsınız, iyi misiniz?' (137b: 5) gibi ilişki işlevli kalıp sözler; *oglan mısın qız mısın* 'İşi başardın mı, başaramadın mı?' (45a: 1-2) gibi konuşma formülleri çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Yöntem

Birleşikler içinde önemli bir yere sahip olan eş dizimliler nicel veya nitel yöntemlerle ele alınmaktadır. Sıklığa dayalı nicel yöntemlerle sözcüklerin belirlenmiş bir mesafedeki söz dizimsel birliktelikleri istatistiksel yaklaşımla tespit edilmekte; belirli bir derlem üzerindeki veriler esas alınarak eş dizimliler belirlenmektedir. Nitel yöntemleri kullanan çalışmalarda birleşiklerin anlamına bakılmakta, sabitleşip kalıplaşma ölçülerine göre sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada öncelikle sıklıkla birlikte ortaya çıkan birleşikler ele alınmış ve stilistik durumun belirlenmesine çalışılmış, daha sonra nitel yöntemlerle birleşikler sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Eş zamanlı bir yöntem kullanılmakla birlikte DKH'deki birleşiklerin Türkiye Türkçesindeki işlev ve anlam değişikliklerine değinildiği için art zamanlı bir yöntemin de kullanıldığı söylenebilir.

Veri İncelemesi

Dede Korkut hikâyelerindeki birleşikler yapısal ve anlamsal olarak sınıflandırılabilir. Yapısal olarak DKH'de sözlük birimlerinin birleşiminden ve sözlük birimleriyle dilbilgisel birimlerin birleşiminden oluşmuş birleşiklerden söz edilebilir. Birleşiklerin önemli bir bölümünü oluşturan sözlüksel eş dizimliler ve dilbilgisel eş dizimliler günlük dil kullanımında dilbilimsel birimlerin dağılımsal özellikleriyle ilgili iki yakın ilişkili kavramdır. İki veya daha fazla sözlüksel birim veya dilbilgisel ulamın söz diziminde sıklıkla bir arada bulunmasıyla ilgilenirler. Sözlüksel eş dizimlilik (*collocation*) iki veya daha fazla biçimbirim, kelime, öbek veya ifade arasındaki sözdizimsel çekime gönderimde bulunur (Lehecka 2015), sözlüksel birimlerle ilgilidir; dilbilgisel eş dizimlilik (*colligation*) ise sözlüksel bir unsurla dilbilgisel bir unsur arasındaki çekimdir. Bu çalışmada, sözlüksel ve dilbilgisel eş dizimliler anlam açısından bir arada ele alınmış; yapı açısından ise şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Sıfat + isim: a) *ala şayvân* (7a: 2); *qız qardaş* (43a: 4); *ağır şiven* (71b: 4-5); *qara şiven* (72a: 12; 79b: 12) gibi; b) Sıfat+sıfat+isim: *şası dñnlü kâfir* (28b: 4; 29a: 2; 52a: 2; 66b: 8; 13); *qara dñnlü kâfir* (68a: 5); *azğun dñnlü ... kâfir* (65b: 11; 66a: 7; 66a: 13; 67a: 10-11; 68b: 8; 71a: 10); *ala göz/lü/gözli gelin/qız* (18a: 12; 18b: 11; 40a: 6) gibi.

İsim+Fiil: *at dep-* (19a: 6); *at çap-* (24a: 9); *av bin-* (138a: 4); *qılıç quşan-* (16b: 8); *ün boğul-* (52b: 2); *yaraq gör-* (49a: 13) gibi.

Zarf+Fiil: a) *ılğar var-* (21b: 10); *ılğar yêt-* (65b: 5; 98a: 3) gibi; b) İkilemeli zarf+fiil: *fişil fişil söyleş-* (28a: 7); *vaf vaf ür-* (25a: 9); *çap çap iç-* (25a: 10); *çap çap düş-* (25b: 1); *siğ siğ siğle-* (25b: 1); *bögürü bögürü ağla-* (35b: 9; 50b: 10); *tıqa basa yê-* (5b: 13); *elin yüzin yu-* (6a: 7) gibi; c) Zarf + birleşik fiil: *qatı saht ol-* (119b: 11), *ğäyet saht ol-* (138a: 7; 149a: 3) gibi.

Ad Öbeği+Fiil Öbeği: *ala şayvân... gökyüzine esen-* (7a: 2; 35b: 1; 35b: 1; 63a: 11; 103a: 1; 119b: 6); *ala şayvân... dik-* (37b: 2-3; 38b: 11) gibi.

Sözcüksel bir birimin fiilimsi ya da yan cümle, edat veya dil bilgisel bir yapıyla beraber ortaya çıkma istemi dil bilgisel eş dizimlilik olarak adlandırılır (Poulsen 2005: 14).

Ad Öbeği+Edat: *güz alması gibi* (8a: 10-11; 48a: 2; 50a: 8; 59b: 10; 60a: 1; 71b: 3); *depe gibi* (9a: 8; 9b: 2; 14a: 12, 21b: 13).

Ad+Yardımcı fiil: *du^wā eyle-* (36a: 8-9; 36a: 12-13; 36b: 1); *du^wā qıl-* (35a: 8; 39b: 13; 154a: 3); *namāz qıl-* (4b: 13; 33b: 3); *helāk qıl-* (10a: 7); *nikāh ed-* (33a: 10); *ceng ét-* (11a: 6; 81a: 10-11); *saht ol-* (38a: 13; 46b: 8-9, 9, 10; 50b: 12; 51a: 2; 119b: 12) gibi.

Bitimli Fiil+Bitimli Fiil: *baqdı turdı* (10a: 6); *baqdı gördi* (27a: 9; 37b: 2; 40a: 9; 40b: 9; 47b: 1; 50b: 12; 51b: 2-3; 52a: 9; 52b: 4-5; 53a: 4; 98a: 3; 99b: 13); *baqdılar gördiler* 65b: 6; 138b: 6); *sürdi geldi* (10a: 7); *var get* (140a: 2) gibi.

Fiilimsi+Bitimli Fiil: *öldüre görgil* (12b: 3); *öldirigörgil* (13a: 9) –ğil biçim birimiyle; *örü tur-* (5b: 12, 7b: 7; 8a: 4, 5; 9a: 4; 12a: 2; 12b: 1; 10; 13b: 8; 14a: 4; 17a: 12; 17b: 2-3; 21b: 11; 23a: 11; 36a: 12; 70a: 4; 95b: 13-96a: 1; 98a: 13-98b: 1; 105b: 2; 122a: 13; 123b: 5; 132a: 13-132b: 1; 135b: 13; 151a: 3); *öri tur-* (88a: 7-8) –ğil ve –dı biçim birimleriyle çekimli olarak yer almıştır.

İsim+A+İsim+Fiil-ZE: *qāfire qırğun gir-di* (34a: 13; 62a: 9; 78b: 3); *qāfire at şaldılar* (137a: 6) gibi.

depe gibi (9a: 8; 9b: 2; 14a: 12) birleşigi *et yığ-* ile *göl gibi* (9a: 8; 9b: 2; 14a: 12) birleşigi ise *qımız şağdur-* ile birlikte dizimlenmiştir. Bunlara katmerli eş dizimli yapılar da denebilir. DKH’de birçok katmerli eş dizimli yapı tespit edilmiş; bazı birleşikler sıklıkla belli birleşiklerle aynı yerde ortaya çıkmıştır. Söz gelişi, DKH’de *boy boyla-* ‘hikâye anlatmak’ (19a: 10; 137b: 9) eş dizimlisi her zaman *şoy şoyla-* ‘şiir okumak’ (19a: 10) ile birlikte yer alır; biri görüldüğünde diğersinin de görülmesi beklenir. Metinde *ağ otağ* genellikle *qızıl otağ* ve *qara otağ* ile aynı yerde ortaya çıkmıştır. *ağ bürçeklü* genellikle *qarıçuq ana* (24a: 8; 25b: 10); *qarıçuq olmuş ana* (90a: 3) birleşigiyle eş dizimlenir. *selām ét-* (149b: 13-150a: 1), *aleyk al-* (149b: 13) ile; *İç Oğuz* (9a: 6; 13), *taş Oğuz* (9a: 6; 13) ile birlikte yer alır. *göz açubanu gör-* (48a: 6; 50a: 9-10; 50b: 7), genellikle *gönül vër-* (50b: 7) ile bir arada yer alırken *buñlu ol-* ‘sıkıntılı olmak, sıkıntı içine girmek’ (107b: 2), *qurbān ol-* (107b: 2; 136b: 4) ile katmerli birleşik bir yapı oluşturmuştur.

ağ/q şaqallu (11b: 5; 18b: 2; 3; 19a: 1) birleşigi çoğu zaman *qoca* veya *baba* ile *ağ bürçeklü* (11b: 6; 16a: 4) birleşigi çoğu kez *qarı* veya *ana* ile birlikte yer alır. *baş endür-* ‘boyun eğmek’ (22a: 10-11; 39a: 2; 43b: 1-2; 56b: 11) birleşigi *bağır baş-* ‘elini göğsüne götürmek’ 22a: 11; 43b: 2; 56b: 11) ve *selām vër-* (22a: 11; 39a: 2; 43b: 2 56b: 12; 91b: 1; 111b: 9; 124b: 1; 131a: 9; 149b: 12-13; 150a: 3-4; 152b: 4) ile bağlılığı göstermek için göstergebilimsel işaretler olarak birlikte yer almıştır. *adı görklü* (147b: 6) ve *yüzi şuyı* (35a: 10; 63a: 7; 108b: 4-5; 137b: 11) birleşikleri peygamber adı zikredilirken ortaya çıkan yapılardır. Öte yandan *bir qiyāmet savaş oldu* ‘şiddetli bir savaş oldu’ (33b: 7-8; 62a: 5-6; 78a: 4) sözlerinden sonra sıklıkla *meydān tolu baş oldu*. ifadesinin yer alması metne has bir konuşma formülü olarak görüldüğünden bir birleşik sayılmamıştır.

Sözcük birleşikleri anlamsal açıdan Cowie (1981)’de; birleşik (*composite*), saf deyim (*pure idioms*), figüratif deyim (*figurative idiom*) ve sınırlı eşdizimli (*restricted*)

collocation) olarak sınıflandırılır. Howarth (1993) deyimsel birleşikleri; serbest eş dizimliler (*free collocation*), sınırlı eş dizimliler (*restricted collocation*), betili deyimler (*figurative idioms*) ve saf deyimler (*pure idioms*) olarak ele alır. Mel'çuk (1994) deyimsel birimlerin (*phrasemes*) genel sınıflamasını verirken bunları önce pragmatik deyimsel birimler (*pragmatic phrasemes*) ve semantik deyimsel birimler (*semantic phrasemes*) olarak ikiye ayırır. Semantik deyimsel birimleri; deyimler (*idioms*), eş dizimliler (*collocations*), yarı-deyimler (*quasi-idioms*) olarak sınıflandırır. Cowie (1994) deyimlerini; birleşikler (*composites*), deyimler (*pure idioms*), eş dizimliler (*collocations*), yarı-deyimler (*quasi-idioms*) olarak ele alır. Bu çalışmada ise Dede Korkut hikâyelerindeki birleşikler anlama göre; metinsel / stilistik birleşikler, sınırlı eş dizimliler, yarı-deyimli eş dizimliler, deyimli eş dizimliler, deyimler olarak ele alınmıştır.

Deyimler donuklaşmış söz birliktelikleridir ve bu çalışmada beşinci sıraya yerleştirilmiştir. Bunlar, kalıplaşmış, sabit, değiştirime kesinlikle izin vermeyen, mutlak bir anlama sahip, sözcüklerin anlamından bütüne gidilemeyen birleşiklerdir. Düz anlamsal yorumunu bütünüyle yitirmiş olan birleşik, bütünüyle farklı bir anlam kazanmıştır. Dördüncü sırada yer verilen deyimli eş dizimliler, deyimler gibi tam anlamıyla donuklaşmamış deyimlere yakın yapılardır. Bunlar betili bir anlam içermekle birlikte düz anlamsal yorumlarını da bütünüyle yitirmemişlerdir. Deyimli eş dizimli yapılarda eş dizimliliği oluşturan sözcüklerin her ikisi de temel anlamı dışına çıkmış olmakla birlikte deyimlerden farklı olarak anlam değişimi bütünün anlamında değil parçaların anlamında gerçekleşmiştir. Cowie (1981) ve Howarth (1993) bunları figüratif deyimler (*figurative idioms*) olarak adlandırmış ve deyimlerden anlamlarının daha kolay anlaşılması açısından ayırmıştır. Oysa 3, 4 ve 5. sırada yer verilen birleşiklerin hepsinde değişik düzeylerde betili (figüratif) dil kullanımları söz konusudur. 3. aşamada birleşimdeki sözlük birimlerden yalnız birinde, 4. aşamada birleşimdeki sözlük birimlerden ikisinde de değişmeceli bir anlam aktarımı söz konusuysen 5. aşamada tek tek sözlük birimlerde değil, bütün olarak birliktelik anlamında değişmeceli bir anlam aktarımı gerçekleşmiştir. Üçüncü aşamadaki eş dizimli yapılarda sözcüklerden birinin anlamı eş dizimlenmeye bağlı olarak temel anlamı dışına çıkmış olmakla birlikte yapının anlamı birleşimdeki sözcüklerin anlamından yola çıkarak kolayca anlaşılabilir. Bu çalışmada bu tür eş dizimliler yarı-deyimli eş dizimliler olarak adlandırılmıştır. Değiştirimdeki sınırlılık ve anlamdaki kapalılık nispeten daha azdır. Sözcüklerden birinin anlamı özelleşmiştir. Dil birimlerinin sözdizimsel bir yapıda birlikte ortaya çıkma istemi, genel seçim sınırlılıkları yanında kullanım sınırlılıklarıyla da ilgilidir. Kullanım sınırlılıklarına bağlı olarak ortaya çıkan yapılar sınırlı eş dizimliler olarak adlandırılmış ve bu çalışmada ikinci sırada yer verilmiştir. Bu aşamada dil birimleri nedensiz, keyfi ve toplumsal bazı kullanım sınırlılıklarıyla bir araya gelir. Cowie (1994) yardımcı fiillerle kurulan birleşiklerle biri gerçek diğeri betili anlamda kullanılan birleşiklere sınırlı eş dizimliler grubunda yer verirken bu çalışmada yardımcı fiillerle kurulan birleşiklerle dilbilgisel eş dizimliler ve seçim sınırlılıkları bulunmakla birlikte birleşikteki sözcüklerin gerçek anlamını koruduğu yapılara sınırlı eş dizimliler başlığı altında, birleşen unsurlardan birinin betili anlamda kullanıldığı birleşiklere ise yarı-deyimli eş dizimliler başlığı altında yer verilmiştir. Birinci sırada ise metinsel bağdaşıklığı sağlamak için ve stilistik amaçlarla sıklıkla bir arada kullanılan birleşikler ele alınmıştır. Bu tür birleşiklerdeki dil unsurları gerçek anlamlarıyla kullanılmakla birlikte metne özgü farklı çağrışımsal anlamlar da taşıyabilirler, başka bir deyişle metne özgü eş dizimli yapılardır ve bu çalışmada metinsel / stilistik birleşikler başlığı altında ele alınmıştır. Bunlar, 2. sırada yer verilen sınırlı eş dizimlilerden farklı olarak kısmen nedenli birleşiklerdir.

1. Metinsel / Stilistik Birleşikler: Birleşiği oluşturan yapılarda sözcüklerin seçimi için çok geniş bir seçim alanı vardır. Metnin özelliklerine bağlı olarak ve stilistik amaçla bazı dil birimleri birlikte kullanılmaya başlanmıştır; bunlar kısmen nedenli birleşiklerdir. Birlikte ortaya çıkma sıklıkları yüksek olmakla birlikte aralarındaki bağ gevşektir. Başka sözcüklerle yer değiştirebilirler. Metinsel bağdaşıklığın sağlanması için ve stilistik açıdan önem taşıyan unsurlardır. Birleşikteki sözcükler temel anlamlarıyla kullanılmakla birlikte bazı çağrışımsal anlamlar da taşımaktadır. Söz gelişi, *ağ* sıfatı DKH’de genellikle organ adlarıyla birleşikler oluşturmuştur; *ağ alın* (68a: 4; 75b: 11; 79a: 10; 91b: 4; 98a: 7; 98b: 7; 102b: 8; 108b: 3; 121b: 3; 121b: 12; 124a: 13; 124b: 8-9; 126b: 11; 128b: 1); *ağ boyun* (69a: 3; 74a: 3; 75a: 9 veya *ağ boyun* (16b: 13; 17a: 2; 10; 73a: 13); *ağ el* (47b: 11; 69a: 3; 74a: 2; 75a: 8; 98a: 6; 123b: 5-6; 126a: 1; 16b: 12; 17a: 1; 10; 70a: 10; 73a: 13; 73b: 3; 124a: 9; 135b: 5); *ağ bilek* (91b: 5); *ağ yüz* (28b: 8-9; 47b: 7; 71b: 3; 84a: 10); *ağ et* (17a: 2; 28a: 2; 28a: 13; 69a: 4); *ağca ten* (14a: 9; 70b: 4); *ağ yüzlü* (18a: 12; 18b: 11; 121a: 11); *ağca yüzlü/i* (75a: 8; 97a: 9; 113b: 6; 118a: 6; 121b: 7; 124a: 10; 128a: 12-13; 130a: 5; 133a: 9; 147a: 9; 151b: 4; 6-7) anlamsal uyum açısından genellikle *ana*, *qız*, *gelin*, *qoca* gibi sevilen kişiler için sıfat olarak kullanılmıştır ve olumlu çağrışımsal anlam içerir.

ağ/q şaqallu (11b: 5; 18b: 2; 3; 19a: 1; ; 19b: 8; 32a: 8; 35a: 5; 42a: 8; 42a: 12; 42b: 7; 49b: 10; 50a: 5; 63a: 3; 75a: 6-7; 77a: 8; 81a: 5; 84b: 12; 88a: 8; 90a: 3; 95b: 4; 105a: 11; 108b: 1; 11b: 1; 112b: 13; 113b: 5; 114a: 13; 114b: 3; 117b: 8; 118a: 4; 118b: 5; 124b: 2; 126a: 2; 128a: 9-10; 131b: 5; 135b: 6; 135b: 10; 137a: 11; 146b: 13; 153b: 13) genellikle *qoca* veya *baba* sözcüklerinin sıfatı olarak kullanılmıştır ve olumlu çağrışımsal anlam içerir.

ağ bürçeklü (11b: 6; 16a: 4; 19b: 7; ; 35a: 6; 47b: 6; 49b: 11; 50a: 5; 63a: 4; 73b: 8; 84b: 13; 108b: 1-2; 114a: 13; 118a: 5; 118b: 6; 126a: 3; 135b: 7; 153b: 13-154a: 1) çoğu kez *qarı* veya *ana* sözcüklerinin sıfatı olarak kullanılmıştır ve olumlu çağrışımsal anlam içerir.

Bunlar yanında *ağ/q* sözcüğü bağlama bağlı olarak başka şu sözcüklerle de birleşikler oluşturmuştur: *ağ qoyun* (24b: 6; 60b: 8); *ağca qoyun* (29a: 12; 53b: 3; 54a: 1; 61a: 4; 71b: 9-10; 74b: 5; 83b: 12; 85b: 2; 128a: 13) genellikle *ağayıldı* ile birlikte yer alır. *ağ süd* (5a: 13; 16a: 3; 28a: 11; 74b: 8; 84b: 3); *ağ ton* ‘ak giysi (Oğuz beylerinin giysileri)’ (75a: 1); *ağ aqça* ‘ak akçe’ (142a: 2); *ağ meydān* ‘ak meydan, hanlar hanı olan Bayındır hana ait meydan’ (10a: 6; 11a: 6); *ağ otağ* (7a: 6; 7b: 13; 8a: 13; 8b: 1; 54b: 5; 62b: 6; 72a: 1) olumlu çağrışımsal anlam içerir. *otağ* sözcüğü *qızıl otağ* (7a: 6; 7b: 13; 8a: 13; 8b: 1) ve *qara otağ* (7a: 7, 7b: 9; 8a: 1; 8a: 13; 8b: 2, 6; 54b: 6) birleşik yapısı içinde de yer almıştır.

qara sıfatının birleşikleri genellikle olumsuz çağrışımsal anlam içerir. Söz gelişi DKH’de *qara ev* (4a: 7) olarak nitelendirilen ev, konuğu gelmeyen (*qonuğu gelmeyen*) evdir ve yıkılması yeğlenir. DKH’de *qara* sıfatının diğer birleşikleri şu şekilde sıralanabilir: çocuksuz kişilerin oturmasının uygun bulunduğu *qara otağ* (7a: 8, 7b: 9; 8a: 1, 13; 8b: 2, 6); *qara kēçe* (7a: 8, 7b: 10; 8b: 2; 8b: 6); *qara yēr* (20a: 3; 28b: 9; 35a: 13; 43a: 12; 63a: 10; 119b: 6); *qara ölüm* (19a: 13); genellikle *kāfir*, bir yerde (137a: 6) *derviş* ile birlikte dizimlenen *qara ton/lu* (14a: 11; 14b: 4; 47b: 12; 65b: 4-5; 71a: 2; 98b: 8-9; 107a: 10; 122b: 9; 123a: 1; 129b: 12); *qara toñuz* (52a: 3; 74a: 3) *qara toñuz eti/tamı*; *qara köpek* (25a: 7; 8; 135b: 6; 142b: 12); (*qara*) *qara tağ* ‘geçilmesi zor, yüksek dağ’ (19b: 3; 43b: 8; 53a: 1353b: 7; 54a: 4; 54a: 10; 60b: 4; 60b: 13; 63a: 2; 65a: 10; 70b: 1; 71a: 7; 72b: 10; 74b: 2; 11; 75b: 1; 76b: 5; 79a: 4; 83b: 7; 85a: 11; 85b: 9; 86b: 12; 91b: 5; 95a: 11; 105a: 12; 105b: 1; 108a: 13; 113b: 7; 114a: 9; 119a: 11; 122b: 13; 124a: 5; 124a: 7; 128a: 11; 128b: 7; 130a: 1; 131a: 4; 131a: 10; 140b: 12;

146b: 12) sıklıkla *qarşu yatan* ile birlikte; *qara qarlı tağ* (39b: 6); *qara qara deşizler* (29b: 10); *qara qavurma* (28a: 2; 28b: 1; 13); *qara qoyun* (7a: 9; 7b: 10; 8b: 2; 8b: 6); *qara ayğır* (76a: 11; 13); *qara saç/lu* (47b: 8; 21a: 3; 59b: 9; 59b: 13; 84a: 11; 101b: 10); *qara göz* (59b: 10; 63b: 2; 64a: 5; 64a: 8; 70a: 11-12; 73b: 1; 11); *qara qıyma göz* ‘çekik kara göz’ (13b: 12; 15b: 4; 24a: 11; 55a: 3; 5; 69b: 11; 147a: 1) *ala qıyma görklü göz* (98a: 6); *qara qaş* (101b: 10); *qara turnaq* (71b: 3). Bunlar metnin bağdaşıklığına katkı sağlayan söz birleşikleridir. Söz gelişi, 7a: 8’de geçen *qara kêçe* 7b: 10’da da tekrar edilmiştir. 7a: 9’da geçen *qara qoyun* da 7b: 10’da da geçmektedir. Böylece hem birleşikler hem de tekrarlar yoluyla metinsel bağdaşıklık sağlanmıştır. *qara saç* (8a: 9; 23b: 4), *qara baş* (14b: 10; 15b: 7; 13; 24b: 8; 25a: 5; 12; 25b: 7; 11; 34a: 4; 37b: 11; 49b: 13; 53b: 5; 54a: 9; 61a: 6; 64a: 4; 64a: 9; 66a: 3; 67a: 3; 67a: 13; 72a: 3; 82a: 1; 98a: 5; 99a: 13; 100a: 9; 107b: 1; 122b: 11; 124a: 4; 136a: 7; 148b: 1; 148b: 4; 149a: 11) hem gerçek anlamıyla hem de üzgün kişi için metonimik anlamıyla kullanılmış birleşiklerdir. *qara pulat* ‘kara çelik’ (8b: 11; 17b: 3; 19b: 6; 26b: 1; 33b: 10; 35a: 4; 66b: 7; 67a: 10; 68a: 9; 76a: 8; 79a: 8; 81b: 4; 94a: 2-3; 94a: 10; 107b: 3; 112b: 9; 118a: 7-8; 124b: 12; 125b: 9; 126a: 9; 126b: 4; 127a: 2; 127a: 11; 131b: 2; 143a: 12; 150b: 2; 11) ve *üz qılıç* ‘yağlı, keskin kılıç’ (8b: 12; 17b: 3; 19b: 6; 26b: 1; 33b: 10; 35a: 4; 66b: 7; 67a: 10; 68a: 9; 76a: 8; 79a: 8; 81b: 4; 94a: 3; 94a: 10; 107b: 3; 112b: 9; 118a: 8; 124b: 12-13; 125b: 9; 126a: 9; 126b: 5; 127a: 2-3; 127a: 11; 131b: 2; 3b: 10; 4a: 5; 143a: 12; 150b: 2; 11) birleşikleri de genellikle birbiriyile ve *çal-* fiiliyle birlikte yer almıştır.

qızıl deve (11a: 2; 18a: 8; 18b: 8; 21a: 7; 21b: 3; 22a: 6; 24b: 6; 24b: 13; 26a: 1-2; 29a: 11; 31b: 4; 60b: 7; 71b: 6; 74b: 4; 142a: 3); *deve* sözcüğü sıklıkla *qağâr qağâr* ikilemesiyle birlikte yer almıştır (31a: 2; 31a: 9; 53b: 2; 12; 61a: 3; 63b: 6; 83b: 10-11; 85b: 1); düşmana esirken binilen deve, kâbusta görülen deve için *qara deve* (21a: 9; 23b: 3; 25b: 10) birleşigi kullanılmıştır.

Renk adlarından *ala* da *ala gönder* (35a: 5), *ala şayvân* ‘gölgelik’ (7a: 2; 35b: 1; 35b: 1; 37b: 2-3; 38b: 11; 63a: 11; 103a: 1; 119b: 6) birleşigi içinde, neredeyse her zaman Bayındır Han ile aynı bağlamda yer almıştır. *ala* renk adı, organ adlarından *göz* ile de birleşikler oluşturmuştur: *ala göz* (131b: 10; 133a: 8-9; 135b: 8), *ala gözli/gözli* (18a: 12; 18b: 11; 40a: 6; 65a: 9; 72a: 1; 72b: 6-7; 100b: 10; 107b: 10; 108a: 2; 118a: 7; 118b: 3; 121a: 9; 121b: 1; 121b: 7; 121b: 12; 122b: 10; 123a: 1; 128a: 13; 135a: 12; 142a: 3; 150b: 4); *alca qan* (8b: 13; 13b: 1; 14b: 8; 34a: 5; 71a: 13; 71b: 4; 73b: 3-4; 78a: 10; 98a: 8; 100a: 8; 118a: 9; 123b: 7; 126a: 2; 131b: 3; 143a: 13) yanında *ala çadır* (9a: 4); *ala év* (5b: 1-2); *Ala tağ* (11b: 7; 12a: 6; 14b: 1; 20b: 13; 102a: 3; 121b: 10; 122a: 6; 122b: 9; 124a: 12; 124b: 8; 130b: 9-10; 135b: 4; 148b: 11; 151b: 4) birleşikleri de bulunur.

al yañak (8a: 11; 29a: 6; 47b: 8; 48a: 2-3; 50a: 8; 59b: 11; 60a: 1; 71b: 4) genellikle *güz alması* (8a: 10-11; 48a: 2; 50a: 8; 59b: 10; 60a: 1; 71b: 3) ve *gibi* edatıyla birlikte yer alır. Bunun dışında *al şarâb* (12a: 4; 17b: 7); *al ayğır* (124b: 10; 125b: 8-9; 126b: 4; 127a: 2) birleşigi de tespit edilmiştir. *alar şabâh* ‘ala sabah, güneşin yeni doğmaya başladığı sabahın çok erken saatleri’ (12b: 10; 60a: 6; 104a: 12; 136a: 5); *alar tañ* (74b: 12) birleşiklerinden de söz edilebilir.

boz at (15a: 11; 16a: 11) *boz atlı Hızır* yapısı içinde yer alır. *ağ boz at* (35a: 3; 151b: 4). *at* sözcüğü şu birleşikleri de oluşturmuştur: *bedevî at* (7b: 4; 10b: 13; 12b: 6; 13b: 2; 15a: 3; 7; 17b: 4-5; 18a: 3; 18b: 7; 19a: 4; 65b: 13; 66b: 4; 68b: 9; 70b: 10-11; 72b: 7; 145b: 13); *qazılıq at* (14a: 4; 14b: 7; 70a: 4; 92b: 7; 100b: 9; 102a: 2; 106b: 9; 122a: 7-8; 122b: 8; 124b: 7; 150a: 9; 150b: 1-2; 4a: 4; 71a: 13; 71b: 813; 89a: 9; 95a: 6; 100a: 3; 100a: 13; 106b: 6; 121b: 10; 124a: 11-12; 130b: 9; 135b: 3; 137a: 5; 146a: 12;

148b: 3; 151b: 3); *aygır at* (132b: 5); *qazağuç at* (24b: 13; 42b: 2; 70b: 10; 87b: 1; 133b: 2); *qazağucu yügrük at* (128a: 12); *şehbâz at* (21a: 6; 21b: 1; 22a: 5; 24b: 5; 26a: 1; 31a: 1; 31a: 9; 31b: 3; 38a: 1; 49b: 7; 53b: 1; 10; 57a: 1; 60b: 6; 61a: 2; 83b: 10; 85a: 12; 85b: 12; 104a: 13; 132b: 1); sıklıkla *tavla tavla* ikilemesiyle birlikte dizimlenmiştir; *tavla tavla at* (45b: 5); *şehbâz yügrük at* (43a: 5-6); *şehbâz şehbâz atlar* (33b: 9) birleşğinde hızlı olması nedeniyle at şahine benzetilmiştir.

Hayvan adlarından *quş* adı şu birleşiklerde tespit edilmiştir: *çalqara quş* ‘kırçıl doğan’ (32b: 8; 37a: 5; 77b: 4); *tülü quş* (57a: 4; 104b: 3).

qaba sözcüğü ile oluşturulan birleşikler; *qaba ökçe* (8b: 11; 28b: 8); *qaba diz* (20a: 10; 35b: 11; 103a: 5); *qaba ağaç* (19b: 4; 35a: 1; 54a: 11; 60b: 5; 63a: 3; 76b: 5; 79a: 5; 86b: 13; 108a: 13; 128b: 8; 131a: 5; 118a: 1); *qaba alem* (136b: 6); *qaba köpek* (25a: 4); *qaba tağ* (7: 5-6; 12a: 2; 12b: 8; 14a: 5; 67b: 8) şeklinde sıralanabilir.

acı sözcüğü *yaş*, *ot* ve *şu* ile birleşikler oluşturmuştur: *acı yaş* (70a: 12); *acı ot* (4a: 7); *acı ayran* (25a: 10); *acı şu* (4a: 8). *şu* sözcüğü *şovuq* (*şovuq*) *şu* (53a: 13; 53b: 9; 61a: 1; 85a: 11; 85b: 10); *yügrük şu* (14b: 2-3; 71a: 9); (*qanlu*) *qanlu şu* (72b: 10; 74b: 2-3; 95a: 12; 119a: 12; 130a: 1); *qanın aqan yügrük şu* (71a: 9); *qanlu qanlu ırmaqlar* (31b: 2-3); *arı şu* (33b: 2; 62a: 3; 68a: 3; 75b: 10; 77b: 13; 98b: 6) birleşiklerinde *arı* sözcüğü ise *îmân* sözcüğüyle birlikte yer almıştır: *arı îmân* (108b: 2-3; 119b: 2). *şu* sözcüğü *görklü* sözcüğüyle de birleşik oluşturabilmiştir: *görklü/i şu* (19b: 4; 35a: 2; 75b: 2; 151b: 5; 43b: 9; 63a: 3; 79a: 5; 87a: 1; 113b: 8; 121b: 3; 121b: 11; 131a: 5) genellikle *aqındılı* ile birlikte (135b: 4). *görklü* sözcüğü ise *baş* ve *qız qardaş* ile birleşikler oluşturmuştur: *görklü baş* (73b: 3; 95b: 7; 98a: 7; 99a: 10; 123b: 6; 126a: 2; 131b: 2; 143a: 13); *görklü qız qardaş* (43b: 11); *baş* sözcüğü *güzel baş* (73b: 7) birleşimini de oluşturmuştur.

qalın Oğuz (7b: 5; 9b: 12; 13b: 7; 20a: 1; 8; 23a: 9; 32b: 5; 34b: 3; 39b: 12; 41b: 10; 43a: 1; 48a: 11; 49a: 8-9; 49b: 8; 50a: 2; 61b: 4; 62a: 1; 62a: 2-3; 63b: 4; 69b: 6; 71b: 13; 74a: 12; 77b: 5; 95a: 12; 102a: 13; 113a: 2; 118a: 11; 119a: 7; 119a: 13; 130a: 2; 130b: 10; 131a: 7; 132a: 2; 135b: 11; 142a: 13; 147a: 9) genellikle *begler* sözüyle birlikte bazen *imrence* ile (48a: 11) ve başka isimlerin tamlayıcısı olarak da görülebilirken (12b: 7-8) *demür zencir* (10a: 1); *demür ton* (124b: 11; 126a: 8; 126b: 5; 144b: 13-145a: 1; 145a: 6; 150b) genellikle *kâfir* ile birlikte (134a: 2) yer alır. *şası dînli kâfir* (28b: 4; 29a: 2; 52a: 2; 66b: 8; 13); *qara dînli kâfir* (68a: 5). *kâfir* sözcüğü hem *qanlu kâfir* hem de *kâfir elleri* (17b: 13) ile ayrı ayrı ve her ikisiyle de *qanlu kâfir elleri* (17a: 3; 11-12) biçiminde birleşikler oluşturmuştur.

ban ev ‘çok süslü, altın başlı büyük çadır’ (11a: 3; 18a: 10; 18b: 13; 20a: 3; 22a: 5; 28a: 8; 30b: 9-10; 31a: 6; 43a: 12; 47b: 10; 50b: 6; 61a: 5; 61b: 2; 62b: 6; 73b: 9; 83b: 5-6; 85a: 13; 92b: 8; 100b: 10; 102a: 2; 103a: 1; 104a: 12; 119b: 6; 130a: 3) genellikle *altun* ve *ağ* ile birlikte (23b: 1; 24a: 7; 25b: 7; 35a: 13; 56b: 13) yer almıştır.

2. Sınırlı Eş Dizimliler: Sıklıkla kullanılan bazı sözcük birlikteliklerine zamanla alışın ve benimseyen toplum, aynı işlevde, aynı kavram alanında yer alsın bile bazı dil birimlerini diğerlerine nazaran birbirlerine daha uygun bulur ve bu dil birimleri birbirine daha fazla tutunur. Nedenlilik özellikleri zayıflamıştır. Yakın-eşanlamlı sözcüklerden veya eş-işlevli dil birimlerinden biri diğerlerine tercih edilmiştir; bir dil bilgisel boşluğu doldurmak için benzer anlama gelebilecek birçok dil birimi bulunmakla birlikte bunlardan hangilerinin seçilebileceği toplumsal olarak belli ve sınırlanmıştır.

Mel’çuk’a göre (1994) bir eş dizimlilik onu oluşturan öğelerden anahtar sözcüğün (keyword) anlamı üzerine kuruludur ve anahtar sözcük, belirli bir anlamı ifade etmek

için diğer sözcükleri seçer. *do a favour* örneğinde *favour* anahtar sözcük olup *do* sözcüğünü seçmiştir. *do* bir eş dizimleyici parçadır. DKH'deki *qıl-* eş dizimleyici parça olup *namâz*, *helâk*, *zârîlıq*, *du'â* anahtar sözcükleriyle birlikte kullanılmıştır: *namâz qıl-* (4b: 13; 33b: 3); *helâk qıl-* (10a: 7); *zârîlıq qıl-* 'feryat etmek (152a: 9); *du'â qıl-* 'dua etmek' (35a: 8; 39b: 13; 154a: 3). DKH'de *du'â qıl-* yanında *du'â eyle-* (36a: 8-9; 36a: 12-13; 36b: 1) de geçer fakat Türkiye Türkçesindeki gibi *du'â et-* şekli yer almaz. Yine Türkiye Türkçesindeki *nikâh kıy-* eş dizimli yapısına karşılık DKH'de *nikâh éd-* (33a: 10) eş dizimli yapısı tespit edilmiştir. DKH'de *ét-* eş dizimleyici parçası; *gazâ ét-* (26a: 9), *ceng ét-* (11a: 6; 81a: 10-11); *ceng ü şavaş ét-* (19a: 6); *çapqun ét-* 'baskın yapmak' (142a: 1); *güç ét-* 'zorbalık etmek' (107a: 2); *toy ét-* 'davet vermek' (7a: 4); *it gibi kev kev ét-* (142b: 4); *+e ilhâm ét-* (3a: 5); *üst/in/ün/e yığnaq ét-* 'başına toplamak' (9a: 6; 9a: 13; 10b: 6); *qarğaşa éd-* (46a: 6) *ét-* birleşiklerini oluşturmuştur. *+nüñ müşkilini hall ét-* (3a: 9) birleşiminde *hallet-*, muammayı/sorunu/problemi halletmek söz konusu olduğunda 'çözmek' anlamındadır. Farklı eş dizimlilik durumlarında farklı anlamlar kazanabilir. Söz gelişi, yapılması gereken bir iş söz konusu olduğunda 'yapıp bitirmek' anlamına da gelir. Bu durumda bitimli bir fiildir. *yöriyiş ét-* (11b: 4-5, 62a: 12) askerin düşmana karşı yürümeye başlamasından yola çıkılarak 'düşmana doğru yürümek; saldırmak' şeklinde anlaşılabilir bir birleşiktir. *eyle-* yardımcı fiili *fıkr eyle-* 'düşünmek' (10a: 13; 26b: 13); *tul eyle-* 'dul bırakmak' (118a: 6); *bid'at eyle-* 'yanlış yapmak, hata etmek' (12a: 8) birleşiklerini oluştururken *ol-* yardımcı fiili; *üzerine yığnaq ol-* 'yanında yerlerini almak' (77b: 13; 149a: 6); *saht ol-* 'müteessir olmak, üzülme, kızmak' (38a: 13; 46b: 8-9; 9; 10; 50b: 12; 51a: 2; 119b: 12); *qatı saht ol-* 'çok kızmak' (119b: 11, 343); *gâyet saht ol-* (138a: 7; 149a: 3); *qurbân ol-* (48a: 7; 54a: 9; 60b: 11-12; 61a: 6; 64a: 4; 64a: 9; 66a: 3-4; 67a: 3; 67b: 4; 68a: 13; 74a: 13; 75a: 1; 896a: 6; 91a: 1; 97a: 10; 99a: 13; 11 genellikle (*qara*) *baş, cân* veya *yoluna* dil birimleriyle birlikte); *yeme içme ol-* 'şölen olmak' (34b: 6); *hâmile ol-* 'hamile kalmak' (9b: 4); *gelür ol-* 'gelme, gelme niyetini bildirmek, gelmeyi kabul etmek, gelecek olmak' (10b: 9); *gêder ol-* 'gitmek üzere harekete başlamak' (52a: 4); *hâtırı hoş ol-* (120a: 1, 2) birleşiklerini oluşturmuştur. *bid'at işle-* 'yanlış yapmak, hata etmek' (11b: 9) yapısı da buraya eklenebilir.

Tangrı evi yap- (5a: 8); *mescid yap-* (147a: 8); *ağ ban év / ağ otağ/q kur-* (43a:12; 153b: 6); *otaq/otağ/otağ tik-/dik-* (8a: 13; 39b:5; 62b: 9; 63a: 10; 113b: 12-13; 137b: 2; 147a: 11-12; 148b: 11; 149a: 6-7); *çadır dik-/tik-* (9a: 4-5; 90b: 7; 102a: 11; 145a: 1, 13; 147a: 11-12; 153b: 6); (*ağ ban*) *év dik-* (20a: 3, 34b: 5; 35a: 13-35b: 1; 56b: 12-13; 103a: 1; 104a: 12; 119b: 6; 24a: 7); *év kurdur-* (43a: 12-13); *gerdek dik-* (5b: 2; 46b: 5-6; 6-7); *ala şayvan dik-* (37b: 2-3; 38b: 11); *günlük/günlüg dik-* (7a: 2; 102a: 13); *gerdegine gir-* (102b: 1); *gerdege gir-* (47a: 5; 97a: 5-6; 102b: 1).

at segirt- (13a: 1; 5); *qılıç quşan-* (16b: 8); *at dep-* (19a: 6; 22b: 8; 41b: 2; 68b: 5; 76a: 1; 76a: 3; 106b: 7; 146a: 7; 10; 153a: 5); *atın dep-* (101a: 12); *ata bin-* (16b: 8; 60b: 2); *atına bin-* (81b: 11; 98b: 8); *yağşı at bin-* (109a: 7) yapısında eş dizimli bağlantı *yağşı at* şeklinde olduğu için *bin-* fiiline göre bir şekillenme olmuştur. *ağ boz at(lar binüben)* (119a: 4; 130b: 11; 131a: 8; 136a: 5; 145a: 13; 151b: 11); *but/d/un/un bin-* (65a: 8; 65b: 12; 70a: 4-5; 76a: 8; 95a: 6-7; 120a: 9; 121b: 10; 122a: 8; 122b: 8; 124a: 2-3; 124a: 12) birleşikleri de ata binmek eylemini anlatan metinsel birleşiklerdir.

ur- fiili [İsim+Durum Eki ur-] yapısında *od*, *boyn* ve *yêr* sözcükleriyle birleşikler oluşturmuştur: *oda ur-* 'ateşe vermek' (61b: 9); *boynını ur-* (119a: 1); *yêre ur-* (41b: 9; 42a: 1).

qılıç sözcüğü *ur-*, *quy-*, *çek-*, *çal-*, *üşür-* fiilleri ile birleşikler oluşturur: *qılıç ur-* (38a: 6; 68a: 6; 76a: 1; 78a: 2; 107a: 12; 11a: 3; 134a: 7; 140b: 7; 147a: 6); *qılıç çek-* (133b: 5-6); *qılıç üşür-* (149b: 9-19).

ava çıq- (12a: 2; 12b: 2; 11; 14a: 5; 65a: 10); *av avla- quş quşla-* (12a: 3; 12b: 11-12; 16b: 8; 20a: 12; 65a: 11; 124a: 3) fakat *quş uçurup av avla-* (12b: 2) tek başına da *av avla-* (37a: 8; 122a: 8); *qov qovla-* (6a: 8); *qov edin-* (95b: 4); *diñ diñle-* (6a: 8-9); *bañ bañla/t-* (62b: 2; 141b: 7); *qudbe oqut-* (62b: 2-3; 108a: 7-8).

oñ/q at- ‘ok atmak’ (24a: 8-9; 33b: 11; 41a: 12; 41b: 3; 46b: 5; 6; 60a: 9-10; 64b: 4-5; 65a: 4; 68a: 10; 107a: 4; 111a: 2; 120b: 7; 120b: 11; 13a: 2; 13a: 5; 55b: 9-10; 12) yer değiştirebilir *atayım oñı* (56b: 7); *atduğı oñ* (88a: 13); *oñ sep-* (22b: 8), *oñ/q at-* ‘ok atmak’tan farklı olarak tek tek okları atmak şeklinde değil okları peş peşe atmak şeklinde bir eylemi gösterir; burada bir kılınış özelliği söz konusudur.

tavul döğ- (153a: 4); *ayb qoş-* (59b: 5); *eş yort-* (109a: 7); *çeken bil-* (4b: 7), *qulaq çıñla-* (70b: 3); *herze merze söyle-* (150b: 7); *yalan söyle-* (51a: 5); *söz söyle-* (83a: 11); *sözün söyle-* (100b: 11) *ittifâq-ıla tanuşuq qıl-* (143b: 6); *borı ağırd-* ‘boru öttürmek’ (143b: 9-10); *yerinden tur-* (7a: 1; 63a: 10); *süd tart-* ‘sütünü çekmek, emmek’ (11b: 6); *yaş yaşa-* (86b: 8-9); *+a hoş gelme-* (46b: 8; 121a: 6) birleşiklerinde ad+eylem bütünleşmesi gerçekleşmiştir.

qaş qaş gül- (45b: 11; 47b: 10-11; 63b: 9-19; 64a: 2; 65a: 1; 81b: 7; 115a: 3) *elin eline çal-* ile birlikte (139a: 1) dizimlenmiştir. *bögürü bögürü ağla-* (35b: 9; 50b: 10); *zârî zârî ağla-* (48a: 8-9); *ünjür ünjür ağla-* (48b: 12; 152a: 9); *yermürü yermürü ağla-* (30a: 8); *büldür büldür gözünñ yaşı revân ol-* (53a: 6-7); *fişil fişil söyleş-* (28a: 7)’de yer değiştirmiş olarak *söyleşdiler fişil fişil*; *ıta basa yê-* (5b: 13); *elin yüzün yu-* (6a: 7); *päre päre toğra-* (30a: 4); *murâdına maqşûdına er-* (47b: 14); *burçaq burçaq derle-* (135a: 12-13); *yapa yapa qar yağ-* (3b: 8); *yaldır yaldır yaldur-* (109b: 12); *teñine tuşına var-* ‘dengiyile evlenmek’ (13); *gelen geden* (132b: 10), *gelenden gedenen* (135a: 13). *buñaldı, buñlu qaldı* (82a: 2); *baksa görse* (15b: 2) gibi ifadelerde birleşik pekiştirme işlevi söz konusudur.

çal- fiili *borı, qılıç, qopuz* ve *depere* sözcükleriyle eş dizimlenmiştir: *borı çal-* (33b: 6; 152b: 9-10; 153a: 4); *qopuz çal-* (49b: 3; 58a: 11; 58b: 2; 58b: 8; 59a: 5; 147a: 13); *qılıç çal-* (3b: 10; 5a: 2; 33b: 4; 50b: 9; 64b: 12; 65a: 4-5; 13a: 1-2; 6); *depere çal-* ‘tepesi üstüne vurmak’ (44a: 10); *depere tutup çal-* (103b: 7-8; 106b: 4) yanında [İsim+Durum Eki çal-] yapısında *yer* sözcüğüyle de birleşikler oluşturmuştur: *yere çal-* (37b: 13; 47b: 5; 50b: 3; 78a: 13; 93a: 12; 11a: 7), *yeri çal-* (97a: 1). *çal-* fiiliyle eş dizimlenen *borı* sözcüğünün bir örnekte *ağırd-* fiiliyle birlikte kullanıldığı; *borı ağırd-* (152b: 12); *qılıç çal-* eş diziminde yer alan *qılıç* sözcüğünün ise *qılıç yörit-* ‘kılıçlamak’ (137a: 6) ve *qılıçdan geç-* (34b: 1; 62a: 10) yapısında yer alabildiği görülür. Kâfir söz konusu olduğunda *qılıçdan geç-* ‘kılıçla öldürülmek’, Müslümanlar söz konusu olduğunda *şehîd ol-* (34b: 2) şeklinde eş dizimli yapılar tercih edilmiştir.

DKH’de çok sayıda sınırlı eş dizimli yapı bulunmaktadır: *yaqa yırt-* (47b: 5; 49a: 4); *yañağın yırt-* (49a: 5); *ılğar var-* ‘dört nala gitmek’ (21b: 10); *ılğar yêt-* (65b: 5; 98a: 3); *çapar yêt-* ‘dört nala gelmek, ulaşmak’ (30a: 9-10; 32a: 4; 10; 32b: 2; 6; 10; 33a: 2; 6; 13; 62a: 2; 77a: 2, 7, 8, 11; 77b: 2, 6; 79b: 13); *çapar var-* (121b: 12) daha az; *boy/in/uñ/a al-* ‘yanına, maiyetine almak’ (12b: 1; 13b: 9; 15a: 3; 17a: 13; 17b: 5; 19a: 5); *boyına şal-* ‘maiyetine almak’ (12b: 11); *yere şal-* (62a: 7, 8, 9; 78a: 9, 11-12); *qol şal-* (58b: 7; 59a: 5); *meydânı şal-* ‘meydanı bırakmak (*qaç-* fiili ile birlikte) ‘128a: 7); *+A at şal-* (137a: 6; 146b: 3; 7; 147a: 4; 147a: 6; 153a: 9); *dülbend şal-* (19a: 3) peşi

sıra gelen *el eyle-* (19a: 4) ile birlikte ‘elindeki tülbenti sallayarak işaret vermek’ anlamı oluşturulmuştur.

qan dök- (64a: 13; 64b: 5; 67b: 7; 68b: 1; 89a: 11; 129a: 8, 10); *baş kes-* (64a: 13; 64b: 5, 13; 65a: 5; 67b: 6; 68b: 1; 89a: 10-11; 129a: 8, 9-10); *başlar kesen* (67a: 6-7); *başların keseyin* (67a: 11); *baş kesdiğüm* (67a: 12); *başın kes-* (78a: 13; 100b: 5-6); *söz atış-* (104a: 7); *pençik çıkar-* ‘ganimetin beşte birini vergi olarak hana ayırmak’ (62b: 4; 108a: 9; 128b: 1); *şofra çek-* ‘sofra kurmak’ (3b: 12); *gökyüzüne esen-* ‘gökyüzüne açılmak, ala gölgeliğin göğe doğru yayılması için kullanılıyor.’ (63a: 11-12); *el götür-* ‘(dua etmek amacıyla) elleri havaya doğru kaldırmak; gök Tanrı inancının bir yansımasıdır.’ (9b: 3; 39b: 12-13); *ün boğul-* ‘ses kısılmak’ (52b: 2); *āvāz gedil-* ‘ses kısılmak’ (52b: 2); *ābdest al-* (33b: 2; 62a: 3; 68a: 3; 75b: 10-11; 77b: 13; 98b: 7); *qız al-* ‘kızın yakınlarına evlenme talebini kabul ettirmek’ (45a: 4; 149b: 7); *qız vēr-* (62b: 6); *qız qarındaşını...vēr-* (62b: 8-9); *aqın çap-* (88b: 10); *él çap-* ‘memleket ele geçirmek, fethetmek’ (129b: 2); *at çap-* ‘at koşturmak’ (24a: 9; 60a: 9); *muhkem bağla-* (27a: 4); *göz gezdür-* (13b: 11); *göz qağ-* ‘göz kırpmak’ (90a: 10); *şagraq sür-* ‘içki sunmak’ (20a: 8; 27b: 5-6; 28a: 4; 28b: 3; 29a: 2-3); *yolundan şavıl-* ‘yolundan çekilmek’ (10b: 3); *yola gir-* ‘yola çıkmak’ (36b: 12; 5b: 1; 38b: 8; 69b: 3; 103a: 9); *düş gör-* (105a: 9) gibi.

qolça qopuz (4b: 7; 18a: 1; 92b: 3-4; 96a: 4); *elçe qopuz* (93b: 11); *ince bellü qız* (21b: 3; 22a: 9; 225b: 11; 27b: 7; 29b: 3; 30b: 11-12; 31a: 6; 76a: 7); *qız qardaş* (43a: 4; 45a: 4; 47b: 12; 48b: 5; 54b: 3); *qız qarındaş* (44b: 3; 6; 45a: 13; 49b: 11; 50a: 7; 53a: 4; 54b: 2-3; 62b: 8; 73b: 11); *qoşa qartaş* (51b: 8); *altun yüzük* (59b: 59b: 11; 60a: 4, 5, 11); *çatma qaş* (8a: 10); *tar ağız* (8a: 10); *ipek hālīça* (7a: 3; 35b: 2; 38b: 12; 63a: 11; 103a: 2; 119b: 7); *ipek qālī* (20a: 4); *cebe ton* (11a: 4-5); *tağ çiçeği* (15a: 13; 16a: 12; 16a: 13; 16b: 3); *ana südi*; *anan südi* (15a: 13; 16a: 12); *ağır hazīne* (22a: 7; 30b: 10); *bol hazīne* (26a: 2); *bol aqça* (30b: 11); *yumış oğlanı* (82a: 13); *ögsüz oğlan* (130a: 9; 11); *kiçi düğün* (49a: 9-10; 50a: 11); *ulu düğün* (49a: 10; 50a: 11); *hayır haber* (132b: 11); *şer haber* (132b: 12) diğer birleşiklerdir. *haber* sözcüğü *haber şor-* (132b: 11; 41a: 3; 99a: 8) şeklinde de birleşik oluşturabilmiştir.

En sık kullanılan dilbilgisel eş dizimlilerden biri *örü tur-* / *öri tur-* olup fiilin kılınsı özellikleri öne çıkmaktadır: *örü tur-* (5b: 12, 7b: 7; 8a: 4, 5; 9a: 4; 12a: 2; 12b: 1; 10; 13b: 8; 14a: 4; 17a: 12; 17b: 2-3; 21b: 11; 23a: 11; 36a: 12; 70a: 4; 95b: 13-96a: 1; 98a: 13-98b: 1; 105b: 2; 122a: 13; 123b: 5; 132a: 13-132b: 1; 135b: 13; 151a: 3), *öri tur-* (88a: 7-8). *görü dön-* (15a: 2-3; 19a: 7-8; 31a: 5; 34b: 4-5; 37b: 10-11; 67b: 11; 69a: 9; 73b: 9; 74a: 13; 78b: 7; 87b: 12; 105b: 13; 110a: 2) *qayıt-* ile veya tek başına da kullanılmıştır. *qayda dön-* (74b: 8-9; 106b: 10) yanında *qayıdı döndi* (80a: 10) ve *yap yap gerü döndi* (40b: 8) biçimleri de tespit edilmiştir. *qalqubanı ... yër/im/in/den ıru gel-* (122b: 13; 124a: 2; 124a: 11; 149a: 11); *gederek gel-* ‘anlatı anında bulunduğu yerden ayrılarak bundan sonra olayların geçeceği asıl yere dönmek’ (89a: 2-3) gibi tasvir fiilleri ile *baqdı, gördi* (27a: 9; 37b: 2; 40a: 9; 40b: 9; 47b: 1; 50b: 12; 51b: 2-3; 52a: 9; 52b: 4-5; 53a: 4; 98a: 3; 99b: 13); *baqdılar gördiler* 65b: 6; 138b: 6) gibi sıralı filler de bu grupta yer alabilir.

3. Yarı-deyimli Eş Dizimliler: Bu tür birleşiklerde sözcüklerden biri betili (ad aktarımlı, deyim aktarımlı vb.) bir anlamda kullanılır. Toplumca birlikte kullanımına alışılan sözcükler arasındaki ilişki gittikçe kuvvetlenmiştir. Sözcüklerin gerçek anlamlarından yola çıkılarak birleşimin anlamına ulaşmak kolaydır. Söz gelişi, *ölümlü dünyā* (34b: 13; 147b: 3; 153b: 10) birleşiminde ölümlü olan dünya değil dünyadaki insanlar olduğu için bir ad aktarması söz konusudur. DKH’de *yalan dünyā* (103b: 8); *yalancı dünyē* (112b: 8), *gelimli gedimli dünyā* (153b: 9-10) birleşiklerinde *dünyā*

sözcüğünün betili kullanımı söz konusudur. Yine DKH'deki *başda devlet ol-* 'kişinin kısmetli olması' (4a: 2) birleşiminde parça-bütün ilişkisine dayalı bir ad aktarması söz konusudur. *baş yarağın eyle-* 'başın çaresine bakmak' (123b: 9; 144a: 12) birleşiminde *baş* sözcüğü ad aktarmalı olarak kişinin kendisi yerine kullanılmış; 'sorunlarını kendi başına halletmeye çalışmak' anlamında yarı-deyimli eş dizimli bir birleşik oluşturmuştur.

ıatlu cān (15b: 6); *acı söz* (9a: 3); *qara şiven* 'üzücü feryat' (72a: 12; 79b: 12); *alçaq kişi* (7b: 13); *şādılıq çal-* 'kopuzla neşeli şarkılar çalmak' (153b: 7); *ters tanış-* 'kötü düşünmek' (28a: 11) gibi birleşimin ilk unsurunun betili (*figurative*) kullanıldığı birleşikler yarı-deyimli eş dizimli yapılardır. *ağır şancaq* 'saygın sancak' (39b: 5); *ağır gün* 'önemli gün, bayram' (49b: 2) yanında *ağır şiven* 'şiddetli feryat' (71b: 4-5) gibi sözcüklerin pekiştiriciler kullanımıyla eş dizimlendiği yapılara da bu grupta yer verilebilir.

Birleşimin ikinci unsurunun betili kullanıldığı birçok eş dizimli yapı tespit edilmiştir. Söz gelişi; *al-* fiili; *yol al-* 'varılacak yere götüren yolun belli bir kısmını yürümek' (3b: 10); *yoluñ qıyısın al-* 'yolun kenarına dizilmek' (52b: 5); *öğüt al-* 'öğüde uygun davranmak' (3b: 12; 105a: 11-12); *çevre al-* '(bir şeyin) çevresini sarmak, kuşatmak' (106a: 11; 110a: 7; 147a: 5) şeklinde farklı anlamlarda birleşikler oluşturmuştur.

dile- fiilinin eş dizimlilik örüntüleri; *er dile-* 'savaşmak için adam istemek' (106a: 13); *aqın dile-* 'akın yapmak için izin istemek' (103a: 6; 129a: 12); *hâcet dile-* 'dilek dilemek' (9a: 9; 11-12; 9b: 3); *şuçların dile-* 'özür dilemek, af dilemek' (153b: 2); *destür dile-* 'izin istemek' (130b: 5) şeklinde sıralanabilir.

aqın vër- 'akın yapmak için izin vermek' (129a: 12) anlamındayken *destür vër-* 'izin vermek' (103a: 7) yanında *öğüt vër-* (27b: 8); *beglik vër-*, *taht vër-* (19a: 9); *yom vër-* 'dua etmek' (19b: 3; 34b: 13; 63a: 2; 79a: 4; 86b: 12; 108a: 12; 128b: 7; 153b: 11); *aşut vër-* 'aşmayı nasip etmek' (39b: 7); *gəcüt vër-* (39b: 8); *fursat vër-* (39b: 9); *yaşını Allah vër-* (39b: 12); *cevāb vër-* (14b: 12; 15a: 2); *haber vër-* (47a: 3); *yol vër-* 'gitmesine izin vermek' (52a: 3-4; 130b: 13) *vër-* fiili ile oluşan birleşiklerdir. *yol* sözcüğü; *yola gir-* (36b: 12; 5b: 1; 38b: 8; 69b: 3; 103a: 9); *yola düş-* (51b: 1); *yol kes-* (11a: 1); *yol az-* 'yolu kaybetmek' (117b: 7; 136b: 6); *yol başar-* 'doğru yolu bulmak' (141a: 6) birleşiklerinde de yer almıştır.

qop- fiili, Kaçalın neşrinin sözlük kısmında "kalkmak, bir niteliği baskın olarak belirlemek, ... çıkmak; doğrulmak" (2017: 456) anlamlarıyla verilmiş olmakla birlikte *er, oğul, qiyāmet, kür, erçel, güzel, delü yigit, şiven* dil birimleriyle farklı anlamlarda birleşikler oluşturmuştur. *er qop-* (3a: 3; 112b: 8), Kaçalın neşrinde eş dizimli olarak yer almazken çeviride *kop-* fiili "çıkmak" anlamıyla verilmiştir. Oysa *er qop-* 'adam gibi yetişmek' anlamında bir birleşiktir. DKH'de *er qop-* yerine *adam kop-, *kişi kop-gibi bir eş dizimlenme söz konusu değildir. Buna karşın *oğul qop-* 'evlat yetişmek' (3b: 13-4a: 1) eş dizimlisi yer alır. Kaçalın buradaki *qop-* fiilini de "çıkmak" şeklinde anlamlandırmıştır (2017: 308). *kür qop-*, *erçel qop-* 'hayırsız, uğursuz çıkmak' (11b: 3; 12a: 6); *güzel qop-* 'güzel yetişmek' (11b: 5); *delü yigit qop-* 'kuvvetli bir delikanlı olarak yetişmek' (130a: 7) anlamlarındayken *şiven qop-* 'feryat yükselmek' (130a: 3); *şiven gir-* 'feryat kaplamak' (49a: 8; 50b: 6) anlamlarında yarı-deyimli eş dizimli yapılardır.

cigerinde ol- 'cesur olmak, kahraman olmak', Kaçalın tarafından "ciğerinde olan" şeklinde çevrilmiştir (2017: 339). Oysa bu yarı-deyimli eşdizimli bir yapıdır ve kelime kelime çevirmek uygun olmaz; yürekli olan şeklinde çevrilmesi daha doğru olur.

DKH'de *adı çıqmaq* (3b: 11) 'iyi adının herkesçe bilinir hale gelmesi' anlamındayken bugün 'kötü adının herkesçe bilinir hale gelmesi' anlamına evrilmiştir. Kaçalın sözlükte buna deyim veya eşdizimli yapı olarak yer vermediği gibi çevirisinde de "adı çıkmaz" (2018: 308) şeklinde anlam değişimini dikkate almadan yer vermiştir. DKH'de *ad yorit-* 'adı devam ettirmek' (4a: 9, 10) eş dizimlisi de yer alır.

ardına düş- 'ardınca gitmek' (61b: 7); *av çağirt-* 'beylere ava çıkılacağına bildirmek' (120b: 6); *ava çıq-* (20b: 13; 37a: 8; 41a: 10) yanında *av bin-* (138a: 4); *ava bin-* (40a: 1; 138b: 1) birleşiklerinde ikinci unsurun ad aktarmalı olduğu görülür. *at şal-* 'at sürmek' (33b: 4; 78a: 2; 98b: 9; 99a: 2; 99b: 11; 107a: 11; 122a: 9) fakat *at oynat-* (98b: 10) da kullanılır. *oñın qoyup tersin oqu-* (141b: 3-4) 'doğrusunu bırakıp eğrisini çağırarak, söylemek' Kaçalın (2017: 437) tarafından "onunu koyup tersini okur" şeklinde çevrilmiş ve "olması gereken doğruyu bırakıp farklı sözle çağırarak" şeklinde dipnotta açıklanmış bir yarı-deyimli eş dizimli yapıdır.

Cinsellikle ilgili konularda örtmece amaçlı ad aktarmasıyla oluşturulmuş birtakım eş dizimli yapıları da belirtmek gerekir: (*oğul*) *ata belinden en-* '(çocuğun olması için yumurtayı dölleyecek spermin) baba belinden çıkması'; *ana rahmine düş-* (4a: 10); *qoyun görme-* '(koç için) çiftleşmemiş' (44b: 9); *qoyuna girme-* (45a: 11), *māye görme-* 'deve (buğra) için çiftleşmemek' (44b: 8; 44b:8; 45a: 10); *qısrğa aşma-* 'aygır (erkek at) için dişi atla çiftleşmemek' (44b:9; 45a: 9); *+üñ döşegine gir-* 'biriyle cinsel ilişkiye girmek'; *şaqına imren-* 'yarığına sulan-; cinsel istek duymak' (141b: 13) gibi.

DKH'deki diğer yarı-deyimli eş dizimliler şöyle sıralanabilir: (Adı görklü Muhammede) *şalavāt getir-* (33b: 4; 75b: 12; 78a: 1; 93a: 3; 93a: 10; 94b: 1-2; 96b: 4; 98b: 8; 115b: 1; 134b: 1); *uz düşme-* 'anlaşmamak' (104a: 6); *bebekleri bit-* 'bebekleri olmak, doğmak' (5b: 10; 6a: 5; 6b: 2); *sözi maqbül gel-* 'sözü uygun bulunup kabul edilmek' (43a: 8-9); (*qāfire*) *qırğun gir-* '(kafir için) ölüme maruz kalmak' (34a: 13; 62a: 9; 78b: 3); *qulaq urup diñle-* 'anlamaya çalışarak dinlemek' (5a: 10-11); *şuçından geç-* 'affetmek' (61b: 11); *begleri baş-* 'beyleri çiğneyip geçmek, haddini bilmemek' (129a: 3; 4); *boynı-y-ıla qulağın al- düş-* 'başını omuzları arasına çekmek' (29a: 5-6); *and iç-* (51a: 9; 58b: 3; 58b: 13; 139b: 13; 140a: 4; 144b: 5; 7; 149b: 5; 150a: 6; 6; 7; 150b: 8; 151b: 10; 10; 152a: 4) ... *başına and iç-* (133a: 1-2); *kābin kes-* 'mihir kesmek; evlendirilecek kız için mihir belirlemek' (92a: 6-7); *kesim kes-* 'sözleşme yapmak' (111b: 8); *kesim dedi kesdi* (113a: 4); *kesim vēr-* 'taahhüt vermek' (11b: 11); *dīn aç-* 'dini yaymak' (5a: 2); *ayb aç-* 'yanlışlarını söylemek' (59a: 3); *va'de qo-* 'tarih vermek, vakit bırakmak' (49a: 10; 50a: 11); *ad qo-* 'ad vermek' (10b: 7; 39b: 3); *ad qazan-* 'bir başarı sonucunda ad elde etmek' (64b: 1; 2); *el altından buyur-* 'kimselelere duyurmadan, bildirmeden buyurmak' (72b: 4); *qahir gel-* 'kederlenmek' (26b: 6); *götin götin gēt-* 'geri geri gitmek' (10a: 8-9); *qulağına ses toqın-* 'sesi işitmek' (16a: 1-2); *güreş tut-* (41b: 6); *şapan taşına tut-* (110a: 2-3); *adāvet bağla-* 'kin bağlamak' (148a: 8); *seyrāna bin-* 'atla gezintiye çıkmak' (110: 5); *hoş gelme-*, +a bu söz ile birlikte 'birinin sözü beğenmemesi' (27a: 13; 63b: 12; 80a: 11; 82b: 11; 83a: 12; 86b: 4); *hoş görme-* (141b: 9); *yaraq gör-* 'hazırlık yapmak' (49a: 13); *maşlaḥat gör-* 'uygun bulmak' (43a: 2); *göz/üm/e görünme-* (45b: 1); *zārīlq gör-* 'feryat etmek' (48b: 13); *yas tut-* (48a: 12); *umud üz-* 'umut kesmek' (48a: 12; 49a: 9); *yaş dök-* 'ağlamak' (59b: 10); *duşaq ol-* 'köstek olmak, engel olmak' (66b: 1-2); *devletin dep-* 'kısmetini tepmek, elindeki fırsatı kaçırmak' (57b: 4); *gece gündüz deme-* 'gece gündüz uğraşma, hiç dinlenmemek' (49b: 1); *dün qat-* 'gece de durmadan hareket etmek; geceyi gündüze katmak' (72b: 3); *sözün şıma-* 'sözünü kırmamak' (17b: 2; 67b: 11); *nāmūsını şı-* (29a: 3); *nāmūsını şındur-* 'namusuna zarar vermek' (28b: 5); *māluna qıy-* (3b: 11); *boynın ur-* 'boynuna kılıçla vurarak öldürmek' (19a: 6); *ādam ahtar-* 'adam öldürmek' (39a:

13); *taşa tut-* ‘taşlamak’ (144a: 3); *şapan çatlat-* ‘şapanla taş vb. atmak’ (30b: 4-5); *pêş-keş çek-* ‘peşkeş çekmek; başkasının malını birine bağışlamak; verilmemesi gereken bir şeyi uygunsuz bir amaçla veya yersiz olarak birine vermek’ (120b: 2); *yüz dön-* ‘yüzünü çevirip kaçmak’ (140b: 6; 140b: 7) gibi.

4. Deyimsi Eş Dizimliler: Atasözü, deyim, dua, beddua, tekerleme, ikilemeler gibi konuşma formülleri veya kalıplaşmış ifadelerden farklı olarak deyimli eş dizimliler daha esnek yapıdadır. Sıklıkla birlikte kullanılan sözcükler birlikte yeni bir anlam kazanmıştır. Tek tek sözcüklerin anlamlarına bakılarak birliktelik anlamlarına ulaşmak güçleşmekle beraber mümkündür. Deyimlerde her iki sözcüğün kendi anlamları dışında yeni bir çağrışım söz konusuysa bunlarda sözcükler daha somut bir anlama sahiptir. Söz gelişi; *tahta çık-* (11a: 9) temel anlamda bir ‘tahta çıkma’ eyleminin de gösterileni olmakla birlikte birleşik bir bütün olarak ‘devlet yönetimini elde etmek’ gibi daha geniş bir anlamı da açıkça ortaya koyan ad aktarmalı bir ifade olarak bu grupta yer alabilir.

Bazı deyimli eş dizimli yapılarda sözcükler birliktelikle anlam kazanmıştır; çok sınırlı eş dizimlilik sergiler; nedenlilik özellikleri oldukça zayıf veya bulanıklaşmıştır; *bêşik kertme* ‘Bebeğin daha beşikteyken bir başka bebekle anası babası tarafından nişanlanması.’ (36b: 4; 40a: 10) gibi. Bazılarında ise anlam daha belirgindir; *bir yaşduqda baş qo-* ‘evli olmak’ (48a: 6-7) gibi.

başına qazâ gel- (3a: 13) birleşiminde *baş* metonimik anlamda kişi için kullanılmıştır ve yerine *göz, el* vb. getirilemez; *gel-* yerine de *var-* gibi başka bir fiil kullanılamaz; *başına qazâ gel-* yerine **gözüne qazâ gel-*, **başına qazâ var-* şeklinde bir değişim mümkün değildir.

DKH’de *ayağına düş-* ‘birinin yardımına muhtaç olmak, birinden yardım dilemek’ (46a: 13; 61b: 10) deyimli eş dizimli olup gerçek anlamıyla da ‘ayağına düşmek, ayağına kapanmak’ (60b: 1; 61b: 1; 147a: 11) yer almıştır.

va’de êr- ‘süresi erişmek, vadesi yetmek; ölmek’ (3a: 13); *Haqqa vâsıl ol-* ‘ölmek’ (151b: 8; 152a: 7); *+uñ qanın al-* ‘intikam almak, öldürülen birinin intikamını almak için öldüren kişiyi öldürmek’ (119a: 13); *qanın al-* ‘birini öldüreni veya onun yerine onun soyundan birini öldürmek, intikamını almak’ (152b: 6); *qanum/n (...)* *qoma-* ‘birini öldüreni ölümle cezalandırmak’ (151b: 6; 152a: 7-8; 152b: 1) *al-* fiili ile de eş dizimlenir; *benüm qanum alsun* (152a: 6).

DKH’deki diğer deyimli eş dizimli yapılar şöyle sıralanabilir: *ağzı/n köpüklen/dür-* ‘çok kızmak’ (43b: 3; 93a: 7); *acığı tut-* ‘öfkelenmek’ (31a: 13; 31b: 11; 33a: 5; 39a: 6; 56a: 6; 76b: 13; 81a: 2-3); *qara qaygulu vâqı’a* ‘kâbus’ (21b: 11; 23a: 11; 13); *dili acı ol-* ‘acı veren söz söyleyici olmak; incitici konuşmaktan çekinmeyen biri olmak’ (130a: 11-12); *şarâbuñ itisi çık-* (20a: 9), *şarâbuñ itisi başına çık-* ‘sarhoş olmak’ (103a: 5); *uğurına baş qo-* ‘canını başkası için feda etmek’ (150b: 8-9); *yoluñda baş ver-* ‘birisi için ölmek, kendini feda etmek’ (152b: 5-6); *qan qusdur-* ‘çok eziyet çektirmek’ (32a: 7; 13; 33a: 10; 77a: 8; 77a: 10; 89a: 11; 111b: 1; 113a: 1); *qan şor- / da’vîle-* ‘birini öldürene bunun hesabını sormak; onu cezalandırmak’ (66a: 11-12; 13); *el vërme-* ‘teslim olmamak’ (140b: 4); *diz çök-* (63b: 13); *dizin çök-* ‘yenilgiyi kabul etmek’ (48b: 1-2); *qıyâmet qop-* ‘bir yerde çok gürültü ve telaş olmak’ (3a: 6-7); *at tuşağı ur-* ‘at kösteği vurmak; mecazi anlamda evlendirerek bağ kurmasını sağlamak ve hareketini, yer değişikliğini engellemek’ (132a: 5); *murâd vër-*, *murâd al-* ‘Hamile bırakmak, çocuk sahibi olmak’ (132a: 10; 132b: 13); *helâllığa al-* ‘evlenmek’ (51a: 8-9; 11); *ödi yarıl-* ‘çok korkmak, ödü patlamak’ (111b: 2) aynı anlamda *ödi sın-* ‘ödü kopmak, çok korkmak’ (113a: 2); *dâd vër-* ‘ses vermek’ (57a: 1); *qılıcı altından geç-* ‘bağlılığını bildirmek için yapılan bir eylem, bağlılığını bildirmek’ (61b: 10); *cânına geç-* ‘içine

işlemek, duygulanmak, dokunmak' (46a: 12); *toyum ol-* 'ganimet almak' (34b: 3; 78b: 8; 129b: 2) *galaba* ile birlikte yer alır. İşlevsel ifadeleri de biçimleyen *göz aydını/gözüm aydını* (61b: 3; 130b: 4); *gözlerüm aydını* (74b: 12), *gözlerüm(ün) aydını* 'mutluluk kaynağı/m' (113: 9; 123b: 13) deyimli eş dizimli yapılar *gözün aydını* (137a: 12-13) bir konuşma formülüdür ve edimsöz edimi olarak değerlendirilebilir. Bunlardan başka *qan ağla-* 'kan ağlamak; çok üzölmek' (105a: 1); *içine qorhu düş-* 'korkmaya başlamak' (109b: 9); *başına zevâl getir-* 'beklenmeyen kötü bir durumla karşılaşmak' (110a: 1); *gëñ yazuyı tar göster-* 'yerini dar etmek' (135a: 8); *dünyâ başına tar ol-* 'sıkıntılı bir duruma girmek' (11a: 8); *qıya tik-* 'göz süzmek' (35b: 11); *tarıqlığı boşal-, kedisi mavla-* 'beli boşalmak, kedisi miyavlamak; cinsel istek duymak'; *avşıl olmuş țana gibi ağzınun şuyı aq-* 'şap olmuş dana gibi ağzının suyu akmak, çiftleşmek arzusu duyan dana gibi istek duymak' (92a: 4-5); *şapa yër gözet-* 'kaçacak delik aramak' (33b: 7); *başum beynüm aldunuz* 'başımı beynimi aldınız; başımı şışirdiniz' (55b: 6-7); *öykeni qabar-* 'göğsü kabarmak, duygulanmak' (97a: 1); *gözini uyhu al-* 'uykusu gelmek' (138a: 9); *gözine qorhu düş-* 'korkmaya başlamak' (22b: 11); *gözi qorq-* 'gözü korkmak' (23a: 2); *+nun dilin ara-* '(biri)nin ağzını aramak, birinin gizlediğı bilgileri öğrenmeye çalışmak' (130b: 7); *göñlin yüce tut-* 'kibirlenmek' (3b: 4); *ocağını söyündür-* 'soyunu bitirmek'; *ilerü tut-* 'işleri hızlandırmak' (42a: 6); *küçücek ölüm tut-* 'çok uykusu gelmek' (138a: 11-12); *küçücek ölüm* 'küçük ölüm, uzun süren uyku' (Oğuz beyleri yedi gün uyuduğı için bu uzun süren uykuya küçücük ölüm, dediğı 11. boyda belirtilmiştir.) (138a: 13); *şagış günü* 'hesap günü' (5a: 9-10); *qara bağır* 'üzüntü dolu yürek' (13b: 11; 53a: 11; 69b: 10-11; 72a: 6; 104a: 10); *dom yürek* (13b: 12; 69b: 11; 72a: 7); *ayaq yolu* 'tuvalet' (130a: 9); *qara bulut* 'kara bulut' (23b: 7) DKH'deki Qara Göne'nin açıklamasına göre, devlet için kullanılan metaforik bir yapı olması nedeniyle deyimli-eş dizimli grubunda yer alabilir.

5. Deyimler: Birlikte kullanılan sözcüklerin donuklaştığı, sözdizimi yapısının sabitlendiğı, anlamda genişlemeler ve aktarmaların gerçekleştiğı nedensiz birleşiklerdir. Söz gelişi DKH'deki *başında olan bit ayağına deril-* (88b: 12) 'korkudan ve hayretten donakalmak' anlamında bir deyim olup tek tek sözcüklerin anlamından birleşiğın anlamının çıkarılması mümkün değildir.

ota şay- (140b: 3) deyimini Kaçalın (2017) "ot yerine koymak" şeklinde çevirmiş, sözlükte de böyle vermiş olmakla birlikte 'Adam yerine koymamak' şeklinde çevrilmesi daha doğru olacak bir birleşiktir. Tek tek sözcüklerin anlamından birleşiğın anlamının çıkarılması zorlaşmıştır.

başqa qahınç, yüze tohınç ét- (41b: 10-11) 'Başa tokmak, yüze tokat vurmak' şeklinde çevrilmiş olmakla birlikte 'yapılan bir iyiliğı yüzüne vurarak, hatırlatarak birini üzme' soyut anlamını kazanarak deyimleşmiş bir birleşiktir; *baş/um/a qaquç qah-* (27a: 1; 59a: 6; 89b: 5) biçimi de tespit edilmiştir.

caqlı başından gët- (72a: 6), *başından caqlı gët-* 'çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırarak' (35b: 8-9) şeklinde söz dizimi değışerek veya *caqılları başlarından gët-* (47b: 2) şeklinde farklı çekimlenmelerle de tespit edilmiştir.

qusqunu/muz/ndan balçığa batur- (121a: 7) 'gülünç duruma düşürmek, alaya almak' anlamında bir deyimdir. *qanuña şuşa-* 'belasını aramak' (150b: 7-8); *+A qanı qayna-* 'birdenbire, çabucak sevgi duymak' (40b: 7); *cigercüğini tağla-* 'acı vermek, acı çekmek' (30a: 8); *bağır yan-* 'çok acı çekmek' (70b: 6); *iç göyne-* 'iç yanmak, çok acı çekmek' (70b: 4; 53a: 9; 12); *içine od düş-* 'içine ateş düşmek; çok üzölmek' (99b: 10); *yüregi-y-ile cänına od/lar düş-* 'çok acı çekmek, çok üzölmek' (27b: 7); *göz qarart-* 'bir işe atılırken hiçbir şeyden çekinmemek' (68a: 5); *tuta vër-* 'ömür vermek,

kalıcı etmek' (39b: 5); *gönül ver-* 'gönül vermek, sevmek' (14a: 3; 50a: 10; 85b: 6); *quş yürekli ol-* 'korkak olmak' (69a: 11; 125b: 5); *qan qaşan-* 'kan içmek, korkmak' (93b: 8); *ensi ent-* 'aklı çıkmak, sonucun kötü olacağını düşünerek korkuya kapılmak' (44a: 7) gibi bazı başka deyimler de tespit edilmiştir.

Birleşiklerin Artzamanlı Görünümü

DKH'de yer alan bazı eş dizimli yapıların eş dizimlilik özelliği Türkiye Türkçesinde (TT) değişmiştir. Bu değişikliklerden bir bölümü göstergedeki değişikliklerle ilgilidir. Söz gelişi DKH'de *év dik-* 'otağ, çadır dikmek' (20a: 3); *év kur-* 'otağ, çadır kurmak' (43a: 12-13) şeklindeki birleşik TT'de *ev yap-* şeklindedir. Charles Sanders Peirce, göstergelyi üçlü bir yapı olarak düşünür. Bu üçlü modelde gösteren / temsil eden (*representmen*), gösterenin biçimine; yorum (*interpretant*), gösterenin oluşturduğu anlama; nesne (*object*) ise gösterenin gönderimle bulunduğu şeye işaret eder (Yaylagül 2015). Söz konusu örneklerde nesnenin değişimine bağlı bir değişim gerçekleşmiştir. Çünkü eskiden Türklerin *ev* dedikleri nesne çadır şeklindeydi ve bunların kurulmasına yaşam ağacını sembolize eden ve çadırı tutan direğin dikilmesiyle başlanırdı. Bugün ise evler duvarlarla örülüp kapatılarak oluşturulmaktadır. DKH'de *yap-* fiili yalnızca bugünkü gibi yapılar söz konusu olduğunda *év* ile birleşikler oluşturmuştur: *Tangrı évi yap-* (5a: 8); *mescid yap-* (147a: 8) gibi. *gerdege gir-* 'gerdek adı verilen düğün çadırına girmek' (47a: 5) bugün yine söz konusu nesnedeki değişiklik nedeniyle deyimli eş dizimli hale gelmiştir.

Sözcüklerin anlamsal uyum dizgesine bakıldığında DKH'den günümüze bazı sözcüklerin çağrışımsal anlamlarının değiştiği görülmektedir. Söz gelişi, DKH'de *yol vèr-* 'gıtmesine izin vermek' (52a: 3-4; 130b: 13) anlamında bir eş dizimli iken TT'de "kovmak" anlamında deyimleşmiştir. *sığın geyik, qaz, tavuq qır-* 'boynuzlu geyik, kaz, tavuk öldürmek' (129b: 7) sınırlı eş dizimli yapısı günümüzde *qır-* fiilindeki anlam değişimi nedeniyle yarı-deyimli eş dizimli olmuştur.

adı çıqmaq 'iyi adı herkesçe bilinir hale gelmek' (3b: 11) anlamından bugün 'kötü adı herkesçe bilinir hale gelmek' anlamına değişmiş yani anlam kötüleşmesine uğramıştır. Kaçalın sözlükte buna deyim veya eş dizimli yapı olarak yer vermediği gibi çevirisinde de "adı çıkmaz" (2018: 308) şeklinde anlam değişimini dikkate almadan yer vermiştir. Ergin (1997) de bu eş dizimli yapıya dizinde yer vermemiştir.

şofra çek- (3b: 12), Kaçalın çevirisinde "sofra çekmek" (2017: 308) şeklinde yer almıştır. Ergin (1997) de bu eş dizimli yapıya dizinde yer vermemiştir. Oysa bugün *şofra çekmek* değil *şofra kurmak* şeklinde eş dizimlenme söz konusudur ve çeviride bu şekilde belirtilmeli; dizinde de bu şekilde yer verilmelidir. *qıyâmet qop-* 'kıyamet kopmak' (3a: 6-7), Kaçalın (2017: 456)'de *qop-* fiilini karşıladığı belirtilen "kalkmak, çıkmak, doğrulmak" (Kaçalın 2017: 456) anlamlarından hiç biriyle uygunlaşmamaktadır; *kıyamet kalk-, *kıyamet çık-, *kıyamet doğrul- gibi. DKH'de *qıyâmet qop-* deyimli eş dizimli düzeyindedir. Bugün hem bu düzeyde hem de "Çok kızdı, kıyameti kopardı" anlamında deyim olarak kullanıldığı söylenebilir.

DKH'de *söz tut-* (3a: 11) yarı-deyimli eş dizimli olup 'söylenen söze uygun hareket etmek' anlamına gelir. Bu birleşikten sonra söz, *tamâm éderler-idi* şeklinde devam eder yani sözün dinlenmesi ve buna göre hareket edilmesi sonrasında işin yapılması farklı bir fiille ifade edilmektedir. TT'de *söz tut-* 'Birinin verdiği öğüde uygun hareket etmek' anlamlarıyla deyimli eş dizimli olarak kullanılmaktadır. DKH'de *+ün şözini qulağına qoyma-* '(birinin) sözüne önem vermemek' (6b: 10-11) birleşigi yerine TT'de *kulak asmamak* deyimli birleşigi geçmiştir.

nikâh êd- (33a: 10) birleşği TT'de *êd-* yardımcı fiili yerine *kıy-* fiilinin geçmesiyle *nikâh kıymak* birleşğine değişmiştir. *eyle-* yardımcı fiiliyle oluşturulan birleşik fiiller TT'de genellikle *et-* yardımcı fiiliyle kullanılmaktadır; *kâr eyle-* 'tesir etmek' (129a: 11); *hased eyle-* (11a: 10); *âzâd eyle-* 'serbest bırakmak' (34b: 7-8; 78b: 11) gibi. *+e ilhâm êt-* (3a: 5) yerine TT'de '+e ilham ver-'; *+a el ur-* yerine '+i eline almak' (10b: 5) birleşği geçerlidir.

ğâyibden ... haber söyle- (3a: 4), TT'de **gayipten haber söyle-* şeklinde değil *gayipten haber vermek* şeklinde kullanılır. *bêlini üz-* 'belini kırmak' (94b: 4), *üz-* fiilinin fiziksel anlamından duygusal anlama değişmesi nedeniyle yalancı eş değerli olmuştur. *alay bağla-* 'alay kurmak' (134a: 13; 145a: 1-2; 145a: 2; 153a: 3) yerine TT'de *saf tutmak* birleşği; *başına qazâ gel-* (3a: 13) yerine *başına iş gel-* şeklinde bir birleşik mümkündür. *dizin başup otur-* (5a: 12) yerine *dizini kırıp oturmak* birleşği geçmiştir.

Sonuç

Türkçe tarihi metin yayınlarında birleşiklere yeterince dikkat edilmediği söylenebilir. Çok önemli bir metin olan DKH için de bu durum geçerlidir. Ergin (1997) gibi çeviriye yer vermeyen metinler yanında Kaçalin (2017) gibi çeviri içeren metin yayınlarında da birleşikler ve bu birleşiklerdeki değişikliklere dikkat edilmemesi metnin sıradan okuyucusu / alıcısı için anlamlama açısından olumsuz bir durum yaratmış; bazı anlam sorunları doğurmuştur. Sözcükler bugün aynı anlamda yaşıyor olsa da birleşiklerde zamana, mekâna ve kültüre bağlı olarak anlam değişiklikleri olmakta, birebir yapılan çeviriler metnin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Söz gelişi; *şapan çatlat-* 'şapanla taş vb. atmak' (30b: 4-5) eş dizimlisini Kaçalin deyimsellik özelliğini dikkate almadan "şapan çatlattı" (335) şeklinde çevirmiş, eş dizimli yapıya sözlükte yer vermediği gibi yapıyı oluşturan unsurları ayrı ayrı da sözlüğüne almamıştır. Sıradan okuyucunun eş dizimlilik bilgisi olmadan bu yapıyı anlaması kolay olmayacaktır.

Göstergede meydana gelen değişiklikler birleşik yapısını da değiştirmektedir. Söz gelişi DKH'de *çadır dik, ev dik-* şeklindeki birleşik TT'de *çadır kur-, ev yap-* şeklindedir. Göndergedeki değişikliklere bağlı olarak nedenlilik özelliğinin yitirilmesi ve şeffaflığın zayıflamasına bağlı olarak bazı metinsel / kavramsal birlikteliklerden eş dizimliliğe ve deyimlere doğru bir değişim gerçekleştiği de söylenebilir. Söz gelişi, DKH'de sıklıkla bir arada ortaya çıkan *ağ yüz* birlikteliği Anadolu ağızlarında sıklıkla karşılaşılan *yüzün ağ olsun* kalıp sözü içerisinde deyimli eş dizimli olarak belirmektedir. Metinsel / stilistik birleşikler bir araya gelerek deyimli eş dizimli yapıları oluşturabilir. Söz gelişi *qızıl qına, ağ el* ve *yaqmaz ol-* birleşikleri birlikte *qızıl qına ağ eline yaqmaz ol-* 'üzüntüden kendini salıvermek, kendine bakmamak' deyimli eş dizimli yapısını oluşturmuştur.

Bazı birleşiklerde hem gönderge hem de gösterilende bir değişiklik olduğu görülür. Söz gelişi, *gerdege gir-* 'düğün çadırına girmek' (47a: 5) bugün göndergedeki değişiklik nedeniyle gösterilene de etkilemiş dolayısıyla kavramsal birleşik yapı deyimli eş dizimliye evrilmiştir. *kâr eyle-* 'tesir etmek' (129a: 11), *hased eyle-* 'haset etmek' (11a: 10) birleşiklerinde yalnızca gösteren boyutunda bir değişiklik gerçekleşmiştir.

DKH'de birçok birleşik yapı tespit edilmiştir. Bu yapılardan soylama içindikilerin sıklık oranı soylamalarda soru-cevap tarzının kullanılması ve tekrarlar nedeniyle daha fazladır. Birleşikler, metnin bağdaşıklığına katkı sağlayan söz birleşikleridir ve

DKH'deki birleşiklerden bir bölümünün alıılmamış, yaratıcı eş dizimliler olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Cowie, Anthony Paul (1981). The Treatment of Collocations and Idioms in Learners' Dictionaries. *Applied Linguistics*, 2, 223-235.
- Cowie, Anthony Paul (1988). *Stable and Creative Aspects of Vocabulary Use*. London: Longman.
- Cowie, Anthony Paul (1994). Phraseology, *The Encyclopaedia of Language and Linguistics*. (Ed. R. E. Asher), Oxford and New York: Pergamon, 3168-3171.
- Ergin, Muharrem (1997). *Dede Korkut Kitabı I, II*. Ankara: TDK.
- Evert, Stefan (2005). The Statistics of Word Cooccurrences: Word Pairs and Collocations, Ph.D. thesis, *Institut für maschinelle Sprachverarbeitung Universität, Stuttgart*. <https://elib.uni-stuttgart.de/bitstream/11682/2573/1/Evert2005phd.pdf>, 10.06.2020.
- Fontenelle, Thierry (October 1994). What on Earth are Collocations? An Assessment of the Ways in Which Certain Words Co-occur and Others Do not, *English Today*, 40, X(IV), 1-10.
- Howarth, Peter (1993). *A Phraseological Approach to Academic Writing*. London: Macmillan.
- Kaçalın, Mustafa (2017). *Oğuzların Diliyle Dedem Korkut*. Ankara: TDK.
- Lehecka, Tomas (2015). Collocation and Colligation, *Handbook of Pragmatics*. Volume 19, 1-20, John Benjamins Publishing Company. <https://benjamins.com/online/chop/articles/hop.19.col2>, 10.06.2020.
- Mel'çuk, Igor (1994). Collocations and Lexical Functions. *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*. (In: 23-53) (Ed. A.P. Cowie), Oxford: Clarendon Press.
- Nesselhauf, Nadja (2003). The Use of Collocations by Advanced Learners of English and Some Implications for Teaching. *Applied Linguistics*, 24 (2), 223-242.
- Poulsen, Sonja (2005). *Collocations as a Language Resource. A functional and Cognitive Study in English Phraseology*. Unpublished PhD Dissertation, University of Southern Denmark.
- Torun, Yeter (2011). Dede Korkut Hikâyelerinde Barınma İle İlgili Sözcükler ve Bu Sözcüklerin Birliktelik Kullanımları Üzerine, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Terature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/3 Summer 2011, 1251-1263.
- Yaylagül, Özen (2015). *Göstergebilim ve Dilbilim*, Ankara: Hece. <http://bookre.org/reader?file=1311168>